

Зерновий ринок у системі аграрної політики України: виклики євроінтеграції

Кошовий Б.-П.О. ¹

Опубліковано	Секція	УДК
30.11.2024	Економіка	338.439:339.922(477)

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15769785>

Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз функціонування зернового ринку України в контексті сучасної аграрної політики, з урахуванням структурних викликів воєнного часу та інтеграційних вимог європейського напрямку розвитку. Дослідження побудоване на концептуальному поєднанні інституційного, політико-економічного, функціонального та порівняльного підходів, що дозволило отримати багатовимірне уявлення про трансформації аграрної політики та їхній проєктивний вплив на зерновий сегмент.

Розглянуто актуальний стан зернового ринку з урахуванням воєнних ризиків, змін логістичних ланцюгів, дисбалансів між великими агрохолдингами і малими виробниками, а також умов формування експортного потенціалу. Здійснено типологізацію основних регуляторних інструментів, що використовуються державою в цій сфері, та окреслено функціональну роль ключових інституцій, відповідальних за впровадження політики. У статті виокремлено шість напрямів аграрної реформи, які безпосередньо впливають на зернову галузь, зокрема: земельна реформа, гармонізація стандартів, діджиталізація, фінансова децентралізація, розвиток логістики та інституційна модернізація.

Євроінтеграційний вектор проаналізовано крізь призму імплементації положень Угоди про асоціацію та ПВЗВТ. Акцентовано увагу на динаміці гармонізації із законодавством ЄС у сферах сертифікації, фітосанітарного контролю та вимог до якості продукції. Проведено SWOT-аналіз, який дозволив структурувати внутрішні характеристики та зовнішні виклики зернового ринку, що, у свою чергу, стало підґрунтям для формування чотирьох адаптаційних стратегій: децентралізаційної, екологічної, цифрової та кластерної.

Окрема увага приділена ролі освітньо-консультаційної підтримки та цифрових сервісів як базових інфраструктурних компонентів інтеграційної готовності. Такі інструменти формують операційний простір реалізації політики та забезпечують практичну доступність європейських стандартів для агровиробників.

Результати дослідження засвідчують статус зернового ринку як одночасно сегмента експортного потенціалу та індикатора ефективності аграрної політики в цілому. Саме зерновий ринок слугує каналом фіксації здатності державної системи управління як до реагування на кризові імпульси, так і до формування структурної відповіді у вигляді стійких політик, орієнтованих на підтримання стратегічного курсу європейської інтеграції.

---

¹ к.е.н., доцент, доцент ЗВО «Львівський університет бізнесу та права», <https://orcid.org/0000-0001-8550-0028>

Ключові слова: зерновий ринок, аграрна політика, Україна, євроінтеграція, агросектор, ринок зерна, державне регулювання, аграрне законодавство, стандарти ЄС, сільське господарство, торгівля зерном, адаптація до вимог ЄС, аграрна реформа, експорт зернових, інтеграційні процеси.

The Grain Market in the Agricultural Policy System of Ukraine: Challenges of European Integration

Abstract. The article provides a comprehensive analysis of the functioning of Ukraine's grain market in the context of contemporary agricultural policy, considering structural challenges arising from wartime conditions and integration requirements linked to the European development trajectory. The study is grounded in a conceptual synthesis of institutional, political-economic, functional, and comparative approaches, which enabled a multidimensional understanding of the transformations in agricultural governance and their projected impact on the grain sector.

The current state of the grain market is examined in terms of war-related risks, disrupted logistics, imbalances between large agroholdings and small producers, and conditions shaping export capacity. A typology of key regulatory instruments employed by the state in this sphere is developed, and the functional roles of major institutions responsible for policy implementation are outlined. The paper identifies six directions of agricultural reform directly affecting the grain sector, including land reform, standard harmonization, digitalization, fiscal decentralization, export logistics development, and institutional modernization.

The European integration vector is analyzed through the lens of implementing the provisions of the Association Agreement and the Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA). Particular emphasis is placed on the dynamics of legal harmonization with the EU *acquis* in areas such as certification, phytosanitary control, and product quality standards. A SWOT analysis was conducted, allowing for a structured view of the internal characteristics and external challenges facing the grain market, which served as the basis for formulating four adaptation strategies: decentralization, ecological certification, digital integration, and cross-border clustering.

Special attention is devoted to the role of advisory support and digital services as fundamental infrastructural components of integration readiness. These are presented as forming the operational space for policy implementation and enabling practical access to European standards for agricultural producers.

The results of the study demonstrate that the grain market functions not only as a segment of export potential but also as a tangible indicator of agricultural policy effectiveness. It reflects the capacity of the public governance system not merely to respond to crisis impulses but to articulate a structural response through stable policies aligned with the strategic course of European integration.

Keywords: grain market, agricultural policy, Ukraine, European integration, agrarian sector, grain trade, state regulation, agricultural legislation, EU standards, agriculture, adaptation to EU requirements, agricultural reform, grain exports, integration processes.

Вступ

Зерновий ринок України становить один із ключових сегментів агропродовольчого комплексу, на якому концентруються стратегічні функції забезпечення продовольчої безпеки, формування експортного потенціалу та реалізації регуляторної політики держави. Його роль особливо посилюється в умовах структурної перебудови аграрного сектору, зумовленої як внутрішніми викликами, так і

зовнішніми зобов'язаннями, пов'язаними з реалізацією євроінтеграційного курсу [2; 13; 17].

Зростаюча залежність України від функціональної ефективності аграрного експорту, у тому числі зернових культур, створює передумови для перегляду інструментарію аграрної політики, її інституційної логіки та стратегічних пріоритетів. У цьому контексті актуалізується потреба в адаптації національної моделі аграрного регулювання до положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, зокрема до вимог Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) [9; 19; 20]. Процес гармонізації охоплює як технічні аспекти сертифікації та фітосанітарного контролю, так і засадничі принципи функціонування ринку, взаємодію між його учасниками та організаційні форми підтримки.

Актуальність дослідження визначається кількома чинниками. По-перше, зміна формату державної участі у регулюванні агросектору в умовах війни вимагає нового осмислення інструментів підтримки та зон їхнього пріоритетного застосування [10; 11; 12]. По-друге, вимоги до інтеграції з європейськими ринками набувають дедалі більшої конкретики, що потребує аналітичної оцінки рівня готовності інституцій та інфраструктури [14; 20]. По-третє, зерновий ринок уже виконує роль тестового полігону, на якому перевіряється узгодженість політичних декларацій і механізмів реалізації, а також виявляються структурні розриви між цілями й можливостями аграрної політики [6; 13; 17].

Мета статті полягає у виявленні стратегічних орієнтирів та інституційних умов розвитку зернового ринку України в контексті аграрної політики та євроінтеграційних процесів. Досягнення цієї мети передбачає вирішення таких завдань:

- проаналізувати концептуальні підходи до дослідження аграрної політики;
- охарактеризувати сучасний стан зернового ринку України;
- систематизувати регуляторні інструменти та інституційну логіку політики в зерновому сегменті;
- виокремити ключові напрями аграрної реформи, що формують умови для інтеграції;
- розробити адаптаційні стратегії на основі SWOT-аналізу.

Результат

Аграрна політика як складова економічної стратегії держави є багаторівневою системою взаємодії економічних, соціальних і регуляторних чинників, що впливають на функціонування агросектору. Її дослідження спирається на низку концептуальних підходів, кожен з яких висвітлює окремі аспекти формування та реалізації політичних рішень у цій сфері.

Інституційний підхід зосереджує увагу на ролі інституцій - формальних і неформальних правил, що визначають межі поведінки учасників аграрного ринку. У межах цього підходу аграрна політика трактується як інструмент підтримки або трансформації інституційного середовища, що, в свою чергу, формує умови конкуренції, доступу до ресурсів і забезпечення продовольчої безпеки [18; 22]. В українському контексті особливої ваги набуває питання ефективності інституційного забезпечення адаптації до європейських норм, що вимагає постійного оновлення регуляторних рамок відповідно до *acquis communautaire* [19].

Політико-економічний підхід акцентує на розподілі владних ресурсів та впливі зацікавлених груп на формування політики. Він дозволяє виявити механізми, через які окремі сегменти аграрного бізнесу або інституційні актори формують порядок денний та впливають на пріоритети державної підтримки [2; 20]. В умовах воєнного стану ці

механізми зазнали трансформації, що вимагає нової аналітичної чутливості до неформалізованих практик ухвалення рішень.

Функціональний підхід орієнтований на аналіз цілей, інструментів і результатів аграрної політики, її здатності забезпечувати продовольчу, економічну та екологічну сталість. З цієї перспективи політика розглядається як набір програмних заходів, що мають бути узгоджені з довгостроковими стратегічними цілями, включаючи розвиток експорту, підтримку малого фермерства та інтеграцію до європейського ринку [14; 23].

Також варто виокремити підхід порівняльного аналізу, який дозволяє співвіднести національні політики з моделями країн ЄС. У цьому контексті аналітичну цінність мають дослідження еволюції Спільної аграрної політики ЄС (CAP) та її можливих проєкцій на український аграрний простір [3; 9]. Така рамка забезпечує як структурну інвентаризацію національних і європейських аграрних політик, так і виявлення траєкторій їхнього зближення – у спосіб, що синтезує описові й аналітичні вектори, актуальні в умовах реалізації ПВЗВТ.

Застосування комплексного підходу, який поєднує зазначені рамки, дає змогу отримати багатовимірне уявлення про функціонування аграрної політики, виявити потенціали та обмеження реформування, зокрема в сегменті зернового ринку.

Станом на 2024 рік зерновий ринок України функціонує у виключно напружених умовах, сформованих воєнними ризиками, порушенням логістичних ланцюгів і політично-економічною волатильністю. Попри це, зерновий сектор зберігає роль стратегічного експортного ресурсу, що забезпечує валютні надходження та підтримує макроекономічну стабільність [21; 13]. Актуальні характеристики ринку окреслюються через кілька параметрів: зменшення площ посівів у зонах активних бойових дій, зміщення регіонального фокусу виробництва, зростання залежності від морських і залізничних коридорів, які перебувають під постійною загрозою обстрілів [12; 16]. У структурному вимірі ринок демонструє стійке домінування великих агрохолдингів, тоді як малі та середні виробники опинилися у вразливому становищі через обмежений доступ до кредитування, страхування та логістичних ресурсів [14].

Попри спроби диверсифікації експорту, ключові ринки залишаються сконцентрованими навколо ЄС, Північної Африки та Азії. Водночас залежність від політичної підтримки «зернових коридорів» і ситуативних домовленостей із сусідніми державами посилює нестабільність експортного потенціалу [6; 10]. Особливу увагу заслуговує трансформація механізмів державної підтримки. Замість системних інтервенцій ринок орієнтується на точкові програми компенсацій і експортних стимулів, які не мають сталої інституційної основи [11], що призводить до розриву між стратегічними деклараціями й поточними механізмами реалізації аграрної політики, а отже загострюється потреба в переосмисленні ролі держави як гаранта сталості аграрного виробництва. У цьому контексті актуалізується потреба у систематизації регуляторних інструментів, що застосовуються державою щодо зернового ринку. Їхня типологізація дає змогу виявити як сфери найбільшої концентрації політичної уваги, так і зони регуляторної фрагментації. Таблиця 1 окреслює основні категорії таких інструментів.

Ключовими суб'єктами реалізації аграрної політики залишаються Міністерство аграрної політики та продовольства України, Державна служба з питань безпечності харчових продуктів і захисту споживачів, а також спеціалізовані агентства з розвитку експорту. У критичних умовах 2022–2024 років їхня функціональність набула більш координаційного й антикризового характеру: зокрема, Мінагрополітики виконує функції фасилітатора переговорів щодо експортної логістики, тоді як Держпродспоживслужба адаптує національні стандарти до європейських вимог [20; 21].

Таблиця 1

Основні регуляторні інструменти в аграрній політиці України щодо зернового ринку

Категорія інструменту	Опис	Приклади реалізації
Фінансова підтримка	Бюджетне субсидування, компенсації, гранти	Часткова компенсація вартості логістики, програми підтримки експортерів
Кредитно-гарантійна	Пільгові кредити, гарантії для страхування ризиків	Державні програми портфельного гарантування у співпраці з банками
Цінове регулювання	Інтервенції, мінімальні/максимальні ціни	Пропозиції щодо створення стабілізаційного фонду зерна
Адміністративні	Квоти, ліцензії, обмеження експорту	Тимчасові обмеження на експорт пшениці та кукурудзи у кризових періодах
Інфраструктурні	Підтримка логістичних рішень, елеваторів, транспортних коридорів	Державна участь у розвитку сухопутних маршрутів експорту
Законодавчо-правові	Гармонізація з європейським правом, зміни до профільних законів	Адаптація до стандартів ЄС у межах ПВЗВТ

Сформовано автором за [8; 9; 10; 11–12; 13–14; 16–17; 19]

Натомість залишаються актуальними питання інституційної дезінтеграції: відсутність єдиного координаційного центру, дублювання повноважень і непослідовність стратегічного планування створюють додаткове навантаження на учасників ринку [18]. Регуляторні інструменти функціонують у межах ширших трансформаційних процесів, що визначають стратегічну рамку аграрної політики. З огляду на це, у Таблиці 2 виокремлено ключові напрями аграрної реформи, які безпосередньо впливають на зернову галузь, змінюючи умови функціонування виробників, експортерів і державних інституцій.

Таблиця 2

Системні напрями реформування аграрної політики в контексті зернового ринку

Напрямок реформи	Зміст	Очікуваний ефект
Земельна реформа	Завершення етапів запуску ринку землі, удосконалення кадастрового обліку	Зміцнення інвестиційної привабливості зерновиробництва
Гармонізація стандартів	Впровадження фітосанітарних і якісних вимог згідно зі стандартами ЄС	Розширення доступу до ринку ЄС, зниження нетарифних бар'єрів
Діджиталізація агросектору	Електронні сервіси, агромоніторинг, автоматизовані процедури сертифікації	Підвищення прозорості, зменшення транзакційних витрат
Фінансова децентралізація підтримки	Передача частини повноважень підтримки на рівень громад та регіонів	Локалізація пріоритетів, гнучкість інструментів
Експортно-логістичні рішення	Створення нових маршрутів, інвестиції в логістичну інфраструктуру	Зменшення залежності від портів, підвищення стійкості експорту
Інституційна модернізація	Створення профільних агенцій, прозорих процедур моніторингу політики	Посилення підзвітності та ефективності регулювання

Узагальнено автором

Сукупність регуляторних практик та напрямів реформування демонструє поступове зміщення аграрної політики у бік структурної адаптації до вимог європейського ринку. Водночас зберігається нерівномірність інституційної спроможності, що ускладнює імплементацію системних змін. Зерновий ринок, як сегмент з високим експортним потенціалом, виступає тестовим полем для перевірки ефективності політики держави, її здатності синхронізувати внутрішню трансформацію з зовнішньоекономічними викликами.

Європейський вектор розвитку аграрного сектору України визначає орієнтири для поступового оновлення регуляторного середовища, одночасно формуючи передумови для зміни економічної логіки функціонування зернового ринку. У цьому процесі центральне місце займає імплементація положень Угоди про асоціацію та ПВЗВТ, яка розгортається як стабільний імператив гармонізації з *acquis communautaire*. Найбільш інтенсивно ці зміни проявляються у сферах фітосанітарного контролю, безпечності харчових продуктів і стандартизації якості сільськогосподарської продукції [3; 17; 19].

На практичному рівні це означає необхідність відповідності українських експортних партій зерна європейським технічним регламентам. У 2023–2024 роках спостерігається поступове розширення переліку сертифікованих виробників, здатних експортувати до ЄС без додаткових погоджень [9]. Водночас процес сертифікації та проходження митних процедур лишається складним і дорогим для невеликих фермерських господарств, що обмежує інклюзивність євроінтеграції [14].

Ключовим бар'єром залишається брак фінансованої дорадчої інфраструктури, яка би забезпечила агровиробникам доступ до знань про стандарти ЄС, вимоги до документації та особливості трейдингу. Відсутність достатньо інтегрованої цифрової платформи знижує ефективність координації між державними службами, експортерами й покупцями з країн ЄС [20].

Поряд із цим відкриваються значні можливості. Зростаючий попит на високоякісне, екологічно контрольоване зерно в Європі створює стимули для експортної диверсифікації та підвищення вартості продукції. Успішна імплементація норм ЄС у середньостроковій перспективі може сформувати стійку конкурентну перевагу України на міжнародному ринку.

Актуалізація перспектив і загроз потребує системного бачення сильних і слабких сторін поточної ситуації. Узагальнення ключових факторів представлено в Таблиці № 3.

Таблиця 3

SWOT-аналіз зернового ринку України в контексті євроінтеграції

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
Високий природно-кліматичний потенціал виробництва зерна	Недостатній рівень технологізації у малих та середніх господарствах
Потужна експортна орієнтація та логістичний досвід	Високі витрати на сертифікацію за стандартами ЄС
Досвід співпраці з країнами ЄС і практики адаптації	Нерівномірна доступність інституційної підтримки та цифрових сервісів
Наявність великих інтегрованих агропідприємств	Обмежена фінансова стійкість фермерського сегменту
Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
Розширення доступу до ринку ЄС через гармонізацію стандартів	Політична нестабільність та ризики блокування логістичних маршрутів
Підвищення доданої вартості через	Уповільнення імплементації <i>acquis</i> через

екологічну сертифікацію	інституційну перевантаженість
Участь у спільних інноваційних програмах та платформах ЄС	Висока залежність від зовнішньополітичної кон'юнктури
Формування транскордонних кластерів і ланцюгів доданої вартості	Відсутність прогнозованого інвестиційного середовища у післявоєнний період

Ідентифіковані у SWOT-аналізі внутрішні характеристики та зовнішні виклики утворюють аналітичну основу для формування стратегій адаптації. Зазначені стратегії функціонують як інтегральна форма реакції й ініціативного розвитку: вони спираються на вже наявні потенціали аграрного середовища, водночас трансформуючи їх у сталі механізми зростання. У цій логіці чотири ключові адаптаційні напрями постають як структурна відповідь на необхідність поєднати оперативну дієздатність із стратегічними векторами модернізації:

1. Інституційна децентралізація та підтримка малого виробника

- відповідь на слабкість дрібного агровиробника та нерівномірний доступ до інфраструктури;
- орієнтована на розвиток локальних дорадчих центрів, цифрових сервісів, кредитних механізмів на рівні громад;
- посилює інклюзивність у доступі до стандартів ЄС і експортних каналів.

2. Пріоритет екологічної сертифікації як драйвера доданої вартості

- використання експортного досвіду та кліматичних переваг для переходу до екологічних стандартів виробництва;
- розширення ринку збуту через відповідність Green Deal та програмам ЄС з підтримки стійкого виробництва.

3. Платформізація взаємодії: створення єдиної цифрової експортної системи

- відповідь на загрозу інституційного перевантаження і фрагментації процесів сертифікації;
- інтеграція митних, фітосанітарних, логістичних і аналітичних функцій у єдину цифрову систему для експортерів.

4. Транскордонна кластеризація та залучення до програм ЄС

- стратегія розвитку партнерств у рамках спільних інноваційних платформ, R&D-програм, логістичних альянсів;
- формує стійке середовище адаптації, захищене від короткотермінових політичних ризиків.

Розглянуті стратегії окреслюють поступове переформатування логіки аграрного управління – від короткотермінових реакцій на виклики до випереджувального моделювання сталих змін, у якому держава виконує функцію каталізатора трансформацій. Такий зсув передбачає зростання ролі інституційної координації, взаємодії з виробничими середовищами та інтеграції з європейськими партнерами. Зерновий сегмент, у такій конфігурації, фіксує динаміку переходу: він одночасно є полем втілення стратегічних рішень і маркером ефективності державної політики в умовах євроінтеграційного поступу.

Євроінтеграційна траєкторія аграрного сектору поступово виводить фокус державної політики за межі формальної відповідності нормам ЄС, спрямовуючи увагу на створення повноцінних механізмів їх практичного втілення. У цьому процесі освітньо-консультаційна підтримка та цифровізація послідовно оформлюються як базові інструменти реалізації політики. Завдяки їм створюється операційний простір, необхідний для впровадження європейських стандартів; забезпечується практичне

засвоєння нових вимог агровиробниками та уможлиблюється перехід від нормативного декларування до повсякденної управлінської і виробничої практики [14; 20].

Формати взаємодії з виробниками, орієнтовані на консультаційний супровід і прикладне навчання, відіграють вирішальну роль у зменшенні бар'єрів до участі в експортних ланцюгах. Особливо це стосується малих та середніх підприємств, для яких інституційна підтримка часто виявляється розірваною або недоступною. Існуючі дорадчі структури демонструють фрагментарність охоплення, а відсутність стабільного фінансування та регіонального покриття не дозволяє сформувати критичну масу учасників адаптаційного процесу [12].

У цифровому вимірі адаптація набуває динаміки платформізації. Поява єдиної інтегрованої цифрової екосистеми – з функціоналом сертифікації, консультацій, трейдингу та аналітики – могла б не лише компенсувати нестачу фізичної інфраструктури, а й сформувати новий рівень операційної злагодженості між державними інституціями, агровиробниками та зовнішніми ринками. Наразі відсутність такого рішення посилює транзакційні витрати, знижує темп адаптації та поглиблює залежність від посередницьких інтерфейсів.

Формати освіти, консалтингу та цифрових сервісів перестають бути периферійним супроводом аграрної політики – саме через них формуються структурні засади інтеграції до європейського регуляторного простору. Такий зсув функціонального статусу означає, що модернізація аграрного сектору більше не може ґрунтуватися на локальних рішеннях або вибіркових інтервенціях: вона потребує системного розгортання інфраструктури знань і цифрових комунікацій як основи управлінської трансформації.

Висновки

Аналіз зернового ринку України у 2024 році засвідчує його значущість як системоутворювального елемента аграрної політики. У цьому секторі зосереджені виклики воєнного періоду, механізми державного втручання та високий рівень регуляторної чутливості до інтеграційних зобов'язань. Саме через нього фіксується щільність взаємодії економічних, інституційних і геополітичних факторів, що визначають траєкторії оновлення аграрного управління.

Сформовані в межах дослідження адаптаційні стратегії розкривають багатшаровість політики: децентралізація забезпечує локальну спроможність взаємодіяти з нормативною базою, екологічна сертифікація відкриває доступ до нових ринкових конфігурацій, цифрова інтеграція формує оперативну інфраструктуру, а кластеризація уможлиблює сталу мережеву взаємодію. Сукупно ці елементи утворюють конфігурацію, у якій інституційні, економічні й технологічні механізми працюють у режимі взаємопідсилення. Його функціональний стан виявляє здатність аграрного сектору інтегруватися в європейський простір шляхом побудови власної інфраструктури відповідності – операційної, інституційної, концептуальної. У цьому середовищі верифікуються ефективність публічних рішень, точність налаштувань і адаптивність системи до динамічних викликів.

Здійснене дослідження дозволяє розглядати зерновий сегмент як репрезентативну модель трансформації аграрної політики. Реорганізація профільного регулювання супроводжується трансформацією форматів взаємодії між державними інституціями, ринковими середовищами та міжнародними партнерами. У цьому контексті досвід зернового ринку репрезентує структурний формат аграрної модернізації, що поєднує політичну волю та концептуальні засади системного оновлення.

Список використаної літератури

1. Бабан, Т. О. (2017). Обґрунтування ефективності кооперації сільськогосподарських підприємств для експорту зерна ячменю. *ScienceRise*, (7), 19–23.
2. Бородіна, О. М. (2022). Воєнні загрози глобальній продовольчій безпеці та перші міжнародні реакції щодо подолання їх наслідків: політекономічний зріз. *Економіка України*, (6), 41–53.
3. Варшавська, Н. (2016). Спільна аграрна політика ЄС: генезис, основні цільові орієнтири для України. *Економіка і організація управління*, (2(22)), 215–222.
4. Гавриленко, Н. М., & Широкий, Г. М. (2022). Світовий ринок зерна: стан та тенденції. *Національний інститут стратегічних досліджень. Центр зовнішньополітичних досліджень*, 1–9.
5. Графська, О., Гарасимчук, Н., & Дудаш, О. (2024). Пріоритети розвитку економіки в умовах післявоєнного відновлення: аналіз світового досвіду. *Економіка та суспільство*, (64). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-45>
6. Грицюк, П. М. (2013). Перспективи зерновиробництва та експорту зерна з України в контексті світової продовольчої кризи. *Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції*, (19(4)), 87–97.
7. Зеліско, Н., Маркович, Н., & Васирина, О. (2022). Оцінка ризиків продовольчої безпеки України в умовах воєнного стану. *Аграрна економіка*, 15(1–2), 3–8.
8. Ільчук, М. М., Коновал, І. А., Барановська, О. Д., & Євтушенко, В. Д. (2019). Розвиток ринку зерна в Україні та його стабілізація. *Економіка АПК*, (4), 29–38.
9. Кваша, С. М., Павленко, О. М., & Вакуленко, В. Л. (2024). Базові цілі спільної аграрної політики європейських країн та еволюція розвитку ПВЗВТ Україна–ЄС. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Економічні науки*, (3(75)), 129–133.
10. Кваша, С. М., Павленко, О. М., & Вакуленко, В. Л. (2024). Державне регулювання розвитку експорту-імпорту в нинішніх умовах воєнного стану. <http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/handle/123456789/6873>
11. Кваша, С., Павленко, О., & Вакуленко, В. (2024). Конкурентоспроможність української аграрної продукції на зовнішніх ринках. *Економіка та суспільство*, (68). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-198>
12. Майстро, С. В. (2023). Сучасний стан сільського господарства та особливості державної аграрної політики в умовах воєнного стану в Україні. <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/17811/1/Maistro.pdf>
13. Наумов, М., & Рибак, Г. (2023). Основні проблеми експорту зернових культур в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*, (52).
14. Неміш, Д., & Гуменюк, М. (2022). Основи функціонування малого аграрного підприємництва в умовах євроінтеграції. *Вісник аграрної науки*, 100(8), 79–88.
15. Перегуда, Ю. (2024). Методика оцінки конкурентоспроможності продукції тваринництва в умовах економічних викликів. *Менеджмент і підприємництво: тенденції розвитку*, 2(28), 8–19. <https://doi.org/10.26661/2522-1566/2024-2/28-01>

16. Побоченко, Л., Татаренко, Н., & Прокоп'єва, А. (2023). Сучасні тренди розвитку світового ринку зерна в умовах війни в Україні. *Економіка та суспільство*, (48).
17. Решитько, Т. В. (2023). Напрями зближення державної аграрної політики України із Спільною аграрною політикою Європейського Союзу. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*, (9), 42.
18. Роздайбіда, О. В., & Білінська, О. В. (2010). Економіко-правові аспекти державної аграрної політики України. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*, (3), 152–161.
19. Старікова, Л. (2022). Спільна аграрна політика ЄС і завдання України в контексті євроінтеграції (план наближення політик і гармонізації законодавства). https://www.apd-ukraine.de/fileadmin/user_upload/Agrarpolitische_Berichte/Starikova_Alalyse_und_Empfehlungen_CAP_UA.pdf
20. Чечель, А., & Згара, І. (2024). Сучасні виклики державної аграрної політики України в умовах євроінтеграції. *Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*, (7), 143–152.
21. Шепель, Т. В. (2022). Вплив російської агресії на продовольчу безпеку України та світу. *Бізнес Інформ*, (7), 133–142.
22. Шубравська, О. В. (2009). Агропродовольчий сектор в умовах кризи: основні тенденції та виклики розвитку. *Економіка і прогнозування*, (3), 99–110.
23. Щуревич, Л. М. (2017). Пріоритети аграрної політики України в контексті європейської інтеграції. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*, (2), 105–122.